

MORGENDIENST

zondag 16 september 2018, 17^e zondag na Pinksteren

Startdienst

m.m.v. [Talitha Nawijn](#), solozang

Grote Kerk, Wildervank

voorganger: ds. Marien Grashoff

Vooraf solozang : Joodse liederen

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : Lied 280: 1, 2, 3, 7

Moment van stilte

Groet

Onze hulp is in de Naam van de HEER,
DIE HEMEL EN AARDE GEMAAKT HEEFT,
die trouw blijft in eeuwigheid
EN NOOIT VERGEET HET WERK VAN ZIJN HANDEN.

De genade
van Vader, Zoon en heilige Geest
IS ER VOOR ONS ALLEMAAL.
AMEN.

Solozang : 'Vader, God'

Gebed voor de wereld

¹Zoals Christus dichtbij ons is,
zo woont u, o God, in ieder van ons
en niet slechts in een huis
van hout en steen.
Ons innerlijk hebt u vernieuwd;
wij zijn uw tempel,
lichaam van Christus.
Al vallen de muren en vervalt de kerk,
wij zijn uw woonplaats;
u woont in onze adem,
in onze handen en voeten;
het zijn onze ogen
waarmee u, in mededogen,
omziet naar de wereld.
Wij danken u voor deze pleisterplaats,
voor richting, ruimte en rust.
Maar wij bidden u:
breng ons steeds weer naar buiten,
naar de kruispunten en brandhaarden

¹ Morgengebed voor vrijdag, *Iona Abbey Worship Book* (2004) p20v.

van onze wereld,
waar mensen elkaar
het licht in de ogen niet gunnen
en volkeren elkaar
naar het leven staan.
Want ten dienste van deze opdracht
– te wandelen als kinderen van het licht
en uw getuigen in de wereld te zijn –
is dit huis van hout en steen gebouwd.
Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Bemoediging²

Vanwaar komt onze hulp?
VAN GOD DIE HEMEL EN AARDE MAAKT.

God valt niet in slaap en hij vergeet ons niet.
GOD WAAKT ALTIJD.

God houdt van ons en zorgt voor ons.
GOD BEWAART ONS DAG EN NACHT.

Als wij naar buiten gaan, is God bij ons.
ALS WIJ THUISKOMEN, IS GOD ONS NABIJ.

GOD IS ALTIJD BIJ ONS,
VANDAAG EN ALLE DAGEN. AMEN.

Lofliederen : (*Talitha*:) 'Alles wat adem heeft' & (*gemeente*:) *Lied* 146c: 1, 4, 7

DIENST VAN HET WOORD

Gebed bij de opening van de Schrift³

Ruimte voor de kinderen

Solozang : 'Prijs onze Heer'

Lezing uit het Oude Testament : Jesaja 45,20-25⁴

Zingen : *Psalm* 116: 1, 3

Lezing uit het Nieuwe Testament : Markus 2,23-28⁵

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied* 756: 1, 4, 5, 6

² Naar *Psalm* 121; *Iona Abbey Worship Book* (2017), p89.

³ *Dienstboek I*, p784.

⁴ [Nieuwe bijbelvertaling](#) (2014) – iets bewerkt.

⁵ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

Preek

Dat leken nu helemaal geen passende schriftlezingen voor een vrolijke startdienst. En dat terwijl Talitha voor de dienst nog wel zong over vreugde en hoop – *nagila* en *tikva*. Het zijn verhalen die ver van ons af lijken te staan. Wij hebben toch al tientallen eeuwen geen godenbeelden meer? En waarom zouden wij ons druk maken over wat er op de *sjabbat* wel of niet mag?

Toch wilde ik graag die profetenlezing van het leesrooster erin houden. Maar als evangelielezing heb ik wel een ander gedeelte gekozen. En geloof me: daar is het toch wel lichter van geworden.⁶

-

Wat zegt Jesaja ons? De profeet roept ons op om al die zelfgemaakte goden af te zweren. Dat zijn de machten die onze wereld regeren. Ze zijn zeker reëel. Maar het probleem is dat wij die machten dan meteen maar vanzelfsprekend als almachtig aanvaarden.

Want de economie wordt toch geregeerd door de markt? En wordt de markt niet beheerst door de grote spelers? Alles heeft toch een prijs? En God doet toch niet in aandelen of durfkapitaal?

En is de politieke macht niet net zo afhankelijk van die grote marktpartijen? Als gewone mensen kunnen we daar toch niets aan veranderen? En God doet toch ook niet aan politiek?

En wat betreft onze gezondheid: die is toch afhankelijk van wat de medische industrie ons te bieden heeft? De medische wetenschap komt echt niet verder zonder hun grote geld. De dokter geneest, tenminste als je de zorgverzekeraar eerst hebt betaald. Wat heeft God daar nog mee te maken?

Zo maken we van machten die uiteraard overal werkzaam zijn in feite onaantastbare goden. We verwachten ons heil van de groei van de economie, van een politiek die onze belangen behartigt, van de dingen die wij allemaal willen kopen en doen, van de dokter die alle kwalen verhelpt. Van concrete machten maken wij goden. Alsof we ze uit hout gesneden hebben of in steen gebeiteld.

Jesaja toont het volk de waarheid. Die waarheid is dat werkelijke redding niet afhangt van groeicijfers, politieke macht, al maar meer producten of een nog duurdere therapie. Want werkelijke redding gaat over *gerechtigheid* – *tsedaqah*.

Gerechtigheid gaat over eerlijk delen, over ruimte voor ieder mens om vrij te kunnen leven, over wederzijdse hulp⁷, over barmhartigheid, eerlijkheid en betrouwbaarheid, over liefde en

⁶ Het leesrooster geeft [Markus 9,14-29](#) – over geloof en ongelooft en het uitwerpen van een geest van stomheid, een nogal lang en zwaar stuk voor een startdienst.

⁷ We gaan steeds meer uit van onderlinge strijd en concurrentie als het alles bepalende basisprincipe van natuur en samenleving. Dat is vooral uitgedragen in de Angelsaksische wereld door biologen als [Thomas Huxley](#) (1825-1895), aansluitend bij de 17^e eeuwse filosoof [Thomas Hobbes](#). Voor wie enig bezit heeft en macht kan dat ook een handig excuus zijn om dat met hand en tand te verdedigen. Wie ook wat wil hebben,

hoop, over vreugde, kortom, over die zaken waaraan je nu net geen prijskaartje kunt hangen.

Durven vertrouwen op gerechtigheid spreekt niet vanzelf en daarom is het eenvoudiger om te geloven dat onze hulp komt van de markt, de politiek en de wetenschap. Als een seculiere drie-eenheid. Maar profeten zijn daar alles behalve zeker van. Zij blijven vragen: waar is dan de gerechtigheid?

Jesaja roept ons op die goden te laten voor wat ze zijn: door onszelf gemaakte instellingen en mechanismen. Daar moeten we altijd serieus rekening mee houden, maar we moeten onze ziel en zaligheid er niet aan uitleveren. Want ware redding vinden we alleen bij die vreemde God van Israël, de God die zijn mensen redt, zelfs van de kruisdood.

-

Wat doen Jezus en zijn leerlingen op de *sjabbat*? Ze lopen door het veld. Terwijl ze lopen 'doen ze de weg'. In de meeste vertalingen verdwijnt die zinswending, want het lijkt een beetje rare uitdrukking. Het is inderdaad een vreemde zegswijze wanneer je niet door het Grieks heen het Hebreeuws wilt zien. (Dat raakt tegenwoordig weer in de mode, kennelijk bij gebrek aan theologische diepgang.⁸)

'De weg' verwijst naar de Torah en dan vooral naar het leren daaruit. Dus de leerlingen doen op *sjabbat* wat uiterst passend is op die dag: zij overdenken en bespreken onderling het bijbelgedeelte dat die week in de synagoge gelezen is. Ze leren door op wat Jezus hun daarover leert. In het eerste begin heetten christenen dan ook 'mensen van de weg'.⁹ Ze krijgen er honger van en gaandeweg plukken ze wat aren, wrijven ze fijn en kauwen erop.¹⁰

Dat de leerlingen als goede Joden de Torah overdenken wordt door de Farizeeën over het hoofd gezien, maar dat aren plukken turven zij onmiddellijk als 'oogsten' en dat is werken en dat mag niet.¹¹ Zij zijn zo angstvallig bezig de dienst aan afgoden te vermijden, dat ze bijna

moet er maar voor vechten. Maar daartegenover bestaat er evengoed een basisprincipe van wederzijdse hulp, zoals uiteengezet door de Russische geoloog en en anarchistisch filosoof [Pjotr Kropotkin](#) (1842-1921). Modern biologisch onderzoek laat inderdaad steeds meer zien dat wederzijdse hulp en onderlinge strijd beide voorkomen, afhankelijk van de situatie en soms de soort. Dat wist de schrijver van Spreuken natuurlijk al: [Spreuken 6,6-11](#).

⁸ Zie bv. het [interview](#) in *Trouw* van vrijdag 14 september 2018 met Jan Offringa, die zichzelf een liberale christen noemt. Zijn volledige betoog, dat iets genuanceerder en uitvoeriger is dan het interview, is [hier te downloaden](#). Wat betreft de classische werkgroep [Kerk & Israël Noord](#) is daarover het laatste woord nog niet gezegd.

⁹ Zie bv. [Handelingen 9,2](#). Dit is breed uitgewerkt in: Gijs Bouwman, *De weg van het Woord, het Woord van de weg*. De wording van de jonge kerk (Baarn: Ten Have, 1985).

¹⁰ Strikt genomen noemen Markus en Matteüs alleen het plukken, en voegt Lukas dat wrijven eraan toe. [Markus 2,23](#); [Matteüs 12,1](#); [Lukas 6,1](#).

¹¹ In de eerste eeuwen ontstond er een uitgebreid systeem van geboden en verboden rond de *sjabbat*. De [Talmoad](#) wijdt er een compleet tractaat aan, *Sjabbat*, bijna het langste van de hele Talmoad. Voor het aren plukken zie [Talmoad Bavli, Sjabbat 128a](#), waar Rabbi Jehoeda uitlegt dat je aren wel mag stukwrijven, maar alleen met je blote handen. Of dat in Jezus tijd al een regel was of nog een punt van discussie, valt niet met zekerheid na te gaan. Zie Peter J. Tomson, *'Als dit uit de Hemel is...'* Jezus en de schrijvers van het Nieuwe Testament in hun verhouding tot het Jodendom (Hilversum: B. Folkertsma Stichting voor Talmudica, 1997) p128v.

vastlopen in hun eigen regels en de kern van de zaak daardoor missen. De Farizeeën willen *te vroom* zijn.

Jezus geeft zijn eigen uitleg van het gebod. Hij wijst op David die de heilige toonbroden uit de tabernakel at en zegt eigenlijk 'nood breekt wet'. Maar wat is nu de kern, het wezen, van de *sabbat*?

Het werkwoord *sabbat* betekent 'ophouden', 'rusten'. Het is de dag dat er niets moet, dat werken niet meer nodig is en dat de mens mag genieten van de schepping. Dat lijkt in strijd te zijn met het gezonde verstand dat zegt 'wie niet werkt zal ook niet eten'.¹²

De *sabbat* leert de mens dat er altijd werk is, maar dat werken niet alles is. Want het doel van de schepping is: ophouden en rusten. De *sabbat* is geen plicht die nauwgezet moet worden nageleefd, maar een gave van God aan de mens. Een gave die helpt om de altijd aanwezige macht van al die goden die wij bedenken gewoon even 24 uur buiten werking te zetten.

Jezus sluit af met een spreuk die dat precies verwoordt:

*De sabbat is er omwille van de mens,
en niet de mens omwille van de sabbat!*

Ruim een eeuw na Jezus werd een soortgelijke spreuk gebruikt door een rabbijn die toen actief was in Galilea. Daaruit blijkt dat Jezus' wijsheid ook in het jodendom is opgenomen.¹³ De *sabbat* is 'een heiligdom in de tijd' schreef Abraham Joshua Heschel ruim een halve eeuw geleden.¹⁴

-

Daar zit wat wij kunnen leren uit het Evangelie wanneer we bereid zijn de Joodse wortels daarvan serieus te nemen. Wie die wortels niet wil zien komt hier niet verder dan de uitleg dat Jezus zich vierkant tegenover de Joden plaatst.¹⁵ En als Jezus dat doet, moeten wij het ook doen, nietwaar? Daar begint de scheiding, en daar verwijdert de kerk zich van haar oorsprong.

Jezus' uitleg, die ook door rabbijnen is gevolgd, leert ons een dag in de week apart te zetten. Niet door er een haag van regeltjes omheen te vlechten, zoals protestanten in het recente verleden met grote ijver hebben gedaan, maar juist door dat 'heiligdom in de tijd' te leren zien. Een dag dat er niets moet, behalve je verheugen in de vrijheid van Gods kinderen.

¹² Zie ook [2 Tessalonicenzen 3,10](#).

¹³ Rabbi Sjimon ben Menasia (eind 2^e eeuw), een van de zg. *chassidim*, de 'vrome enkelingen' die historisch waarschijnlijk de kring vormden waarbinnen Jezus optrad. Zie: Peter J. Tomson, 'Als dat uit de hemel is...' p73 en p129. Voor de *chassidim* zie ook: Wilfried Hensen, *Christendom en chassidisme*. Een verkenningstocht (Baarn: Ten Have, 1993).

¹⁴ Abraham Joshua Heschel, *The Sabbath. Its Meaning for Modern Man* (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1951; herdr. 2005) [Ned.vert.: *De sabbat. Zijn betekenis voor de moderne mens* (Amsterdam: Abraxas, 2006)]

¹⁵ Hoewel hij ziet dat Jezus op rabbijnse wijze uitleg geeft, komt Bolkestein in zijn commentaar op Markus daar toch weer bij uit. Hij leest in vers 28 'mensenzoon' als een exclusieve titel voor Jezus als messias die daarmee dan lijnrecht tegenover het '(wettische) farizees systeem' komt te staan. Ik vind niet dat je het vandaag nog zo kunt lezen. Zie: M.H. Bolkestein, *Het Evangelie naar Marcus* (Nijkerk: Callenbach, 1966, 2^e dr.) p75-78.

Diezelfde vrijheid veronderstelt dat we, de woorden van Jesaja indachtig, onze eigengemaakte goden tenminste een dag helemaal vergeten. Zodat we in de week die volgt meer oog hebben voor gerechtigheid dan voor de macht die wij zelf toekennen aan die goden en godjes.

Wie op zondag naar de website van de SGP surft vindt alleen de mededeling dat die op de dag des Heren niet bezocht kan worden. Je mag daarom lachen, als je wilt, maar ik vind het in alle eenvoud toch een klein teken van het heiligen van de tijd. Aan ons de vraag hoe wij zelf in onze drukke tijd ruimte maken om op te houden met alle werk en om oog te krijgen voor Gods gerechtigheid.

Amen.

Gemeente & Talitha : 'Niemand is als u'

DIENST VAN HET ANTWOORD

Collecte

Solozang : 'Leef' / 'Genoeg' / 'Kruikje van albast'

Gebeden

Onze Vader

Gemeente & Talitha : 'Vertrouw'

Zegen